

Project title: “Initiative for improving the capacity and accessibility of tourism destinations in the cross-border area”
acronym “Destinations for all”

Deliverable 3.1.2. Development of a touristic programme according to the Bulgarian Tourism Act, incl. a study for possible measures and adjustments for PWD

Municipality of Garmen

<http://destinationsforall.eu/>

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and by national funds of the countries participating in the Cooperation Programme Interreg V-A “Greece-Bulgaria 2014 - 2020”.

The content of this document is sole responsibility of the Municipality of Garmen and can in no way be taken to reflect the views of the European Union, the participating countries the Managing Authority and the Joint Secretariat.

Interreg
Greece-Bulgaria

ABSTRACT

REPORT 2

Tourist program for tourism development on the territory of Municipality of Garmen 2019-2024

Activity 2, sub-activities 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6 and 2.7 and Activity 3.2 of Contract No118/16.04.2018

The activities implemented under Activity 2 and sub-activity 3.2 are:

- Sub-activity 2.1 Analysis of the current situation in the tourism sector and sectors related to tourism, conditions for the provision of tourist services for people with disabilities – access to tourist facilities and destinations. Analytical methods and techniques, quantitative and qualitative information will be used, including from the NSI - regional, regional and local statistical information in the field of tourism; available data in Garmen Municipality; research and inventory (Activity 1), **marketing study (sub-activity 3.2)**.
- Sub-activity 2.2 Identification of interested parties – owners of hotels, associations and non-governmental organizations, providers of tourist services, tour guides, etc., through the study of specialized public registers - web portals with information about LE, register NGO (MP), public registers of the Ministry of Tourism.
- Sub-activity 2.3 Survey among business, non-governmental sector and public sector, as well as visitors and citizens on the problems and prospects for development of the tourism sector – An survey will be used (according to methods and resources described in Part Three, item 1.3 of this offer).
- Sub-activity 2.4 SWOT analysis and determination of narrow locations and development prospects. The results of sub-activity 2.1 and SWOT analysis (described in Part Three, item 1.3 of this offer) will be used.
- Sub-activity 2.5 Defining tourism development priorities and measures and developing a financial framework based on sub-activities 2.1, 2.3 and 2.4
- Sub-activity 2.6 Creating local tourist products and coordinating with the local public and stakeholders. The expert work will include an analysis of the results of the activity 1 resource survey and inventory, as well as activity 3 studies and the separation of attractive and high potential routes. Consultation with the local public and stakeholders will be carried out through a discussion meeting (according to the methods and resources described in Part Three, item 1.3 of this offer).
- Sub-activity 2.7 Finalization of the tourist programme, including identification of responsible organizations and partners, timeline, performance monitoring mechanism

The main results of the implementation of the above-mentioned sub-activities of Activity 2 of the contract No 118/16.04.2018 include:

1. **"Marketing survey for the tourist development of Garmen Municipality and tourist destinations on its territory", including the results of Sub-activity 3.2 – presented as an annex to Report 2**
2. **Development of this program for tourism development on the territory of Garmen Municipality 2019-2024**

STRATEGIC PART OF THE PROGRAMME

1.1. VISION FOR TOURISM DEVELOPMENT IN GARMEN MUNICIPALITY

The vision for the development of Garmen municipality takes into account that of the overall future development of the municipality, as defined in the municipal development plan, the current concept of tourist districting of the country, as well as the conclusions of the analyses carried out in the framework of the development of the document.

The vision should briefly, accurately and clearly reflect the desired state of Garmen municipality in the field of tourism for the foreseeable future (2019 - 2024). For this reason, it is worded as follows:

Vision:

Garmen Municipality is a developing year-round tourist destination, using its mineral waters, natural resources and rich cultural heritage.

1.2. PRIORITIES FOR TOURISM DEVELOPMENT IN GARMEN MUNICIPALITY

The challenges faced by the municipality for the growth of local tourism, as well as the available potential, predetermine the definition of several priority development areas.

Priority area 1: Development of the tourist profile of the municipality.

Priority area 2: Promoting the separation of high-end accommodation.

Priority area 3: Enhancing the qualification of human resources in the field of tourist exchanges.

Priority area 4: Presentation of the municipality to external and internal markets.

Within these four priority areas for tourism development, several objectives have been set in Garmen municipality, which should be achieved to a significant extent towards the end of the period of operation of this programme.

For the development of tourism in Garmen municipality in the period 2019-2024, the following implementation objectives are set:

Objective 1: Enhancing the skills of tourism staff

Objective 2: Increasing the share of tourism in the local economy

Objective 3: Create conditions for access to tourist attractions

Objective 4: Development of new tourism products

Measures to Objective 1: 'Enhancing the skills of tourism staff'

Measure 1.1.: Provision of training in foreign languages to unemployed persons and those wishing to retrain. The implementation of the measure will meet the needs for knowledge of foreign languages, especially English and Greek, of those employed in the field of tourism. Opportunities for this are provided by some of the operations of the Operational Program "Human Resources Development" 2014-2020.

Measure 1.2.: Support training related to the acquisition of competencies related to the tourism sector. This type of training will help to learn skills for better communication with tourists, increase their satisfaction and better service. Here again the opportunities given by the procedures under OPHRD 2014-2020 can be used.

Measure 1.3.: Training of local tour guides. In order to develop alternative forms of tourism, which include trekking in the mountains, visits to caves, etc., the presence of local guides with knowledge of the history of the area, the "urban legends" and the trails will be a reliable guide for tourists.

Measures to Objective 2: "Increasing the share of tourism in the local economy".

Measure 2.1.: Promoting the construction of high-end accommodation. In order to attract more solvent tourists, as well as more pretentious, at least 1 hotel meeting the standards of 4 (four) stars should be built. A tool for this is active lobbying in front of investors to attract them to build a hotel in the municipality.

Measure 2.2.: Encourage and support the local population in opening eateries and entertainment. One of the biggest obstacles to starting a business venture is the lack of confidence in the entrepreneur.

Measure 2.3. Preparation of promotional materials and their distribution in accommodation and tourist sites in Garmen municipality, as well as neighboring municipalities. The preparation of promotional materials – flyers, film, leaflets and others, will allow the drawing of a single tourist "image" of the municipality in front of potential tourists. It is extremely important that they are distributed to the neighboring municipalities, the regional information center and other suitable places. This will allow more people to get acquainted with the alternatives for recreation and tourism in the municipality.

Measures to Objective 3: 'Creating conditions for access to tourist attractions'.

Measure 3.1.: Preparation and installation of signs indicating access to the more important tourist attractions, including accommodation. Placing signposts in key places in the municipality will help tourists to find it easier to reach the property they have booked and/or tourist attractions.

Measure 3.2.: Annual maintenance of available tourist infrastructure, including the road network. A permanent measure aimed at devoting the necessary means to maintain the road network

Measure 3.3.: Construction of forest roads for tourists to access recreation and walking areas and to hard-to-reach forest terrains. The measure is in line with the project for similar activities set out in the municipal development plan of Garmen Municipality. Its implementation will provide safe access for tourists who prefer the use of forest trails.

Measure 3.4.: Restoration of TIC (tourist information center). Tourist centers are often the starting point for any tourist who does not have a pre-prepared program.

Measure 3.5.: Building a bike network for visitors. The measure meets the desire in the municipality to offer alternative forms for both movement and tourism.

Measure 3.6.: Building ramps for disadvantaged people to access the sites. The implementation of the measure will help to increase visitors to tourist sites that are not currently suitable for access for disadvantaged people. It is also in line with the desire to expand the types of tourists who visit the municipality.

Measure 3.7.: Collection and publication of information about the sites on the official website of the municipality, as well as in the specialized websites. The wealth of attractive tourism sites should be clearly "offered" to the general public. Their information should include photos, text, location and other relevant data.

Measures to Objective 4: "Development of new tourist products".

Measure 4.1.: Development of thematic tourist routes – cycling, walking, adventure, equestrian, etc. The measure corresponds with M 2.3.1 of the municipal development plan of Garmen municipality, as well as with the project defined therein "*Development of diverse tourism in Garmen municipality*". The separation of routes will allow tourists to enjoy the resources of the municipality in a structured way that will help them to preserve the memories more permanently, the desire to visit them again and recommend them to relatives and acquaintances.

Measure 4.2.: Studies of archaeological and historical sites with significant potential for generating interest. The implementation of the measure contributes to an assessment of the importance of unprop sites and sites for which studies have stopped at a stage and not continued. This will allow for the inclusion of new sites in the tourist portfolio of the municipality.

Measure 4.3.: Establishment and organization of an international festival related to life and culture in the municipality. The measure reflects the potential it has in the municipality for the display of traditional life and culture, including food and drink.

Measure 4.4.: Inclusion of the municipality in the newly established Organization for Management of the Rilo-Pirin Tourist Region. The prepared tourist division of Bulgaria and the positioning of Garmen municipality in the Rilo-Pirin region obliges

the membership of the municipality in the newly created organization for its management.

1.3. FINANCIAL FRAMEWORK AND FUNDING OPPORTUNITIES

Measure	Indicative value	Source of funding	Relationship with municipal development plan	Partner structure
Measure 1.1.: Provision of training in foreign languages to unemployed persons and those wishing to retrain.	15 000	OPHRD; Municipal budget	M 5.1.1.	
Measure 1.2.: Support of training related to the acquisition of competencies related to the tourism sector.	15 000	OPHRD; Municipal budget	M 4. 3.1.	
Measure 1.3.: Training of local tour guides.	8 000	Municipal budget	M 4. 3.1.	
Measure 2.1.: Promoting the construction of high-end accommodation.	-	Private funds		Private investor
Measure 2.2.: Encourage and support the local population in opening eateries and entertainment.	10 000	Municipal budget; OPHRD	M 3.2.2.	Training centers; NGOs
Measure 2.3. Preparation of promotional materials and their distribution in accommodation and tourist sites in Garmen municipality, as well as neighboring municipalities.	20 000	Municipal budget; CBC programmes	M 2.3.1.	

Measure 3.1.: Preparation and installation of signs indicating access to the more important tourist attractions, including accommodation.	15 000	CBC programmes		Owners/Property Managers
Measure 3.2.: Annual maintenance of available tourist infrastructure, including the road network.	15 000 000	Municipal budget	M 1.1.1.	
Measure 3.3. Construction of forest roads for tourists' access to recreation and walking areas and to hard-to-reach forest terrains.	120 000	Municipal budget; forestry	M 2.2.3.	Forestry
Measure 3.4.: Restoration of the TC (tourist information center) in the village of Ognyanovo.	250 000	Municipal budget	Measure 2.3.1	
Measure 3.5.: Building a bike network for visitors.	30 000	Municipal budget; CBC programmes	Measure 2.3.1	
Measure 3.6.: Construction of ramps for disadvantaged people to access the sites.	50 000	Municipal budget; private funds		The owners/managers of accommodation and meals and entertainment
Measure 3.7.: Collection and publication of information about the sites on the website of a municipality, as well as specialized electronic pages.	27 000	Municipal funds; CBC programmes	Measure 2.3.1.	
Measure 4.1.: Development of thematic tourist routes – cycling, walking, adventure, equestrian, etc.	52 000	Municipal funds; CBC programmes	Measure 2.3.1.	
Measure 4.2.: Studies of archaeological and historical sites with significant potential for generating interest.	50 000	Municipal funds, donor programs		Regional Museums, BAS

Measure 4.3.: Establishment and organization of an international festival related to life and culture in the Municipality of Garmen.	10 000	Municipal funds		Community halls, folklore groups, owners of wineries and/or restaurants
Measure 4.4.: Inclusion of the municipality in the newly established Organization for Management of the Rilo-Pirin Tourist Region.	1 000	Municipal funds	Measure 5.3.2.	

ANNEXES TO THE TOURIST PROGRAM

Annex 1: Survey report on business, non-governmental sector and public sector, as well as visitors and citizens on the problems and prospects for development of the tourism sector – **Result of sub-activity 3.2;**

Project title: “Initiative for improving the capacity and accessibility of tourism destinations in the cross-border area”
acronym “Destinations for all”

Deliverable 3.1.2. Development of a touristic programme according to the Bulgarian Tourism Act, incl. a study for possible measures and adjustments for PWD

Municipality of Garmen

<http://destinationsforall.eu/>

The project is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) and by national funds of the countries participating in the Cooperation Programme Interreg V-A “Greece-Bulgaria 2014 - 2020”.

The content of this document is sole responsibility of the Municipality of Garmen and can in no way be taken to reflect the views of the European Union, the participating countries the Managing Authority and the Joint Secretariat.

ДОКЛАД 2

Туристическа програма за развитие на туризма на територията на Община Гърмен 2019-2024

Дейност 2, поддейност 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6 и 2.7 от Договор №118/16.04.2018 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ВЪВЕДЕНИЕ.....	3
1.1. Информация за туризма на национално, регионално и местно ниво.....	3
1.2. Тенденции за развитие на туризма на национално и регионално ниво	5
2. АНАЛИТИЧНА ЧАСТ	9
2.1. Контекст на програмата за развитие на туризма в община Гърмен.....	9
2.2. Анализ на туристическия сектор и дейностите свързани с него	13
2.3. SWOT анализ и тесните места и перспективите за развитие.....	27
3. СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ.....	30
3.1. Визия за развитие на туризма в община Гърмен.....	30
3.2. Приоритети за развитие на туризма в община Гърмен	30
3.3. Финансова рамка и възможности за финансиране;	35
4. НАСОКИ ЗА РЕКЛАМА НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ ПРОДУКТ НА ОБЩИНА ГЪРМЕН	38
5. МОНИТОРИНГ И КОНТРОЛ	39
5.1. Отговорни организации и партньори, в т.ч. взаимодействие и членство на общината в туристически сдружения	39
5.2. Времеви график	40
6. ПРИЛОЖЕНИЯ КЪМ ТУРИСТИЧЕСКАТА ПРОГРАМА	42

1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. ИНФОРМАЦИЯ ЗА ТУРИЗМА НА НАЦИОНАЛНО, РЕГИОНАЛНО И МЕСТНО НИВО

През последните няколко години туризмът заема едно от основните места по отношение на националните целенасочени политики. За неговото подпомагане и развитие се изготвиха редица национални стратегически документа, които да дадат дългосрочна визия за позицията на България на световната „туристическа карта“. Включително законодателството в лицето на Закона за туризма и свързаните с него поднормативни актове претърпяха значителна промяна. Инвестираха се значителни суми в разработването на туристическа идентичност на България, интерактивни уебпортали и рекламни послания, разпространявани у нас и „зад граница“. Отпуснати бяха и значителни финансови средства за рехабилитация, консервация, реставрация и социализация на културни ценности в България чрез оперативна програма „Регионално развитие“ 2007-2013, приоритетна ос „Устойчиво развитие на туризма“ (реално изплатени/признати разходи в размер на близо 260 млн. лв.) и Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г., мярка 313 „Насърчаване на туристическите дейности“ (за изминалия програмен период са изплатени над 55,5 млн. лв.).

На национално ниво се изготви **Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България 2014-2020**, чиято визия гласи: *„България - добре позната и предпочитана целогодишна туристическа дестинация с ясно разпознаваема национална идентичност и съхранена култура и природа, заемаща водещо място сред петте топ-дестинации в Централна и Източна Европа.“*. Тя се разгръща в желанието туризмът в страната ни през 2030 г. да има дял от 12-18% от БВП, да осигурява постоянна заетост за 300 хил. души и временна – на 500 хил. души, - и да е *„основно поле за развитие и поддържане на малък и среден бизнес, основан на семейна собственост“*. Стратегията е актуализирана през 2017 г., съобразно новите социално-икономически реалности, както и обособеното туристическо райониране в страната. С актуализацията се променя и визията на *„България: предпочитана дестинация за устойчив туризъм в четири сезона“*.

В изпълнение на разпоредбите на Закона за туризма, според който в чл. 15 (1) е записано, че *„територията на страната се разделя на обособени територии - туристически райони, с цел формиране на регионални туристически продукти и осъществяване на регионален маркетинг и реклама“*, се изготви **Концепция за туристическо райониране на България**.

Тя условно разделя страната на 9 туристически района: Дунав; Стара планина; София; Тракия; Долина на розите; Рила-Пирин; Родопи; Варненско Черноморие; Бургаско Черноморие. Всеки от тях е съставен от два подрайона.

Община Гърмен попада в район „Рила-Пирин“, подрайон „Пирин“. Той е съставен от 22 общини в областите Благоевград, Кюстендил, София и Пазарджик. Основната специализация на района е планински и религиозен туризъм, като са определени и 6 разширени, както следва:

- Планински туризъм (всички видове – ски, пешеходен, рекреативен)
- Религиозен и поклоннически туризъм
- Приключенски и екотуризм
- Балнеотуризм, СПА и уелнес туризъм
- Културно-исторически и фестивален туризъм
- Винен туризъм

Освен горепосочените документи, настоящата програма е координирана с по-важните стратегически документи, имащи пряко или косвено отношение към развитието на туризма, като част от социално-икономическия живот, в община Гърмен.

Първият от тях е **Стратегията „Европа 2020“**, в която се очертава визията до 2020 г. в рамките на ЕС да се постигне интелигентна, устойчива и приобщаваща икономика. Тази визия е подкрепена с 5 цели в областта на заетостта, НИРД, климата, образованието и социалното приобщаване.

Вторият е пряко отражение на Европа 2020. Това е **Националната програма за развитие „България 2020“**. В нея европейските цели са транспонирани в българския контекст, чрез задаване на национални цели и начините за постигането им.

Следващият документ е **Националната стратегия за регионално развитие за периода 2012-2022 г.** Той определя стратегическата рамка на държавната политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на районите на страната и за преодоляване на вътрешнорегионалните и междурегионалните различия/неравенства в контекста на Стратегията “Европа 2020” и “България 2020”.

Последният документ на национално ниво е **Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025 г.**, който *„дава насоките за устройство, управление и опазване на националната територия и акватория и създава предпоставки за пространствено ориентиране и координиране на секторните политики“*. Специално внимание се отделя на туризма, който се третира в аспекта на неговото териториално развитие и насочване и се разглежда не като тясно секторно планиране, а като елемент на интегрираното пространствено планиране. Важно място в политиката за развитие на туризма има развитието на балнеолечението, профилактичните и лечебните дейности в териториите с потенциал и наличие на минерални води, подходящ микроклимат и продукти за таласотерапия (морска вода, лечебна кал, морска сол и луга, водорасли). Това дава шанс за развитие на центрове за СПА и лечебен туризъм и в по-малки общини.

На регионално ниво програмата се съобразява с **Регионалния план за развитие на Югозападен район за планиране (ниво 2)**. Той определя средносрочните цели и приоритети за устойчиво интегрирано регионално и местно развитие на територията на района, отчитайки специфичните му характеристики и потенциал за развитие. Визията за района в периода до 2020 г. се доближава до тази на стратегията „Европа 2020“: *Югозападният район – национален еталон за балансирано развитие чрез интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж*. Също така регионалният план дава насоки към

изготвянето на областните стратегии за развитие в Югозападния район за планиране на ниво 2.

Областната стратегия за развитие на област Благоевград за периода 2014-2020 е ключов стратегически документ за развитие на общините и населените места в рамките на областта. Тя представлява проекция на стратегическите Европейски и национални документи за развитие на територията, съобразена е със специфичните характеристики на населените места в областта, техните нужди и потребности. Въпреки неясната визия в документа, в него са очертани 5 стратегически цели и приоритети за развитие, сред които и *„развитие на туризма, като стратегически отрасъл за областта, при използване на наличните природни, културни, исторически и други ресурси“*.

Последният стратегически документ, имащ пряко влияние върху настоящата програма е **Общинският план за развитие на община Гърмен за периода 2014-2020 година**. В него са обвързани сравнителните предимства и *„потенциал за развитие на местно ниво с ясно дефинирана визия, цели и приоритети за постигане на стратегически цели, свързани от стремежа към по-висок жизнен стандарт и устойчиво развитие“*. ОПР дава много ясна и точна визия за развитието на общината, в която водещо място заема туризма *„Община Гърмен - привлекателна туристическа дестинация с опазена природна среда, предпочитано място за живеене, професионална реализация и бизнес“*. Тази визия е подкрепена от приоритетите заложи в плана един, от които е *„Устойчиво развитие на туризма, селското и горското стопанство.“* Ролята на туризма е подчертана чрез дефинирането в ОПР на специфична цел 2.3. *„Провеждане на активна местна политика за популяризиране на община Гърмен, като туристическа дестинация“*, към която са разписани 2 конкретни мерки, както следва:

- Мярка 2.3.1. Комплексно маркетингово представяне и реклама на общината.
- Мярка 2.3.2. Съхраняване и поддържане на туристически обекти.

1.2. ТЕНДЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА НА НАЦИОНАЛНО И РЕГИОНАЛНО НИВО

Поради това, че основният предмет на общинската програма за туризъм не е анализ на дейността на национално и регионално ниво, при изготвянето на тази точка са използвани изводите, направени в актуализираната версия на Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България (НСУРТБ), 2014-2030 г.

Според данните за 2016 г., туризмът се явява ключов отрасъл за българската икономика, който формира 12,8% от БВП (6,2 млрд. евро) и осигуряващ работа на 362 900 души. По отношение на политическите фактори, може да се каже, че страната ни е по-скоро в благоприятно положение, защото в много държави през последните години се отчитат рекордни нива на терористична дейност. Страните съседки на България не правят изключение – нестабилността в Турция осезаемо довежда до отлив на туристи на техния пазар, Република Гърция все още се възстановява от световната криза, а политиката на

вдигане на данъците, вкл. „туристическите“, оказва пряко влияние върху интереса към този пазар. Това дава възможност част от туристическите потоци, обичайни за тези страни, да бъдат пренасочени към България.

В същото време в страната ни мерките за насърчаване развитието на МСП и туристическия бизнес са недостатъчни, а достъпът на предприятията до финансиране е затруднен.

Последните три години в страната ни имаше трайна дефлация, която повлия значително на покупателната способност на населението и повишаване на икономическия и жизнения му стандарт. Това доведе до по-голям брой пътувания с цел туризъм от почти всички възрастови групи. Фактор, който предопределя устойчивия растеж в туристическия сектор.

Един от изводите на НСУРТБ е, че туризмът в България се характеризира със силна сезонност и зависимост от метеорологичните условия и общото състояние на околната среда. Все по-често се наблюдават екстремни явления и природни бедствия, които са ясен сигнал за промените в климата. България като туристическа дестинация, но и всяко туристическо предприятие, трябва да направят стъпки за адаптация на туристическото предлагане към настъпващите промени. Сред възможните варианти за действие са намаляване на предлагането на морски почивки в най-горещите летни месеци, за сметка на **увеличено предлагане на планински туризъм**, разширяване на предлагането в „крилата“ на сезона и извън активния сезон, насърчаване на развитието на **алтернативни форми на туризъм** с по-ниско негативно въздействие върху околната среда.

На национално ниво се отчита тенденция към промени в мотивацията и предпочитанията на туристите. Съвременните туристи все по-често предприемат пътувания с туристическа цел в близост до дома, намаляват престоя си, но пътуват повече, търсят по-високо качество и купуват в „последната минута“. Те са по-нелоялни към дестинацията и туристическия продукт, бързо променят предпочитанията и изискванията си, търсят все по-специализирани продукти и изискват детайлна и достоверна информация за тях. Преди окончателното решение за покупка сравняват характеристиките и цените от няколко туристически оферти и търсят възможности за социални и културни взаимодействия с представители на общността-домакин. Отчита се и появата на нов вид потребители – т.нар. „онлайн туристи“ – нетърпеливи, любознателни, комуникативни, с ярко изразена индивидуалност, активни потребители на информация в интернет. **Тези промени в поведението на потребителите влияят върху туристическите оферти**: броят им расте, те са все **по-специализирани и съобразени в по-голяма степен с индивидуалните предпочитания на клиентите**. Това налага гъвкаво и адаптивно комбиниране на разнообразните компоненти на продукта – предлагане на динамични пакети.

На национално ниво все по-голямо значение ще оказва технологията и възможностите, които тя предоставя за ангажиране и привличане на туристи. Потребителите вече проучват предварително в интернет възможностите за туризъм в конкретен район, очакват да видят визуализации, снимки, да прочетат предварителна информация за това какво ги очаква. Всичко това налага сериозно интернет присъствие на туристическите атракции и места за

настаняване, развитие на дигиталния маркетинг, вкл. 3D-визуализации, виртуални турове и др.

Териториалното разпределение на легловата база е с изразена концентрация по Черноморието. Ръстът на легловата база в двата Черноморски туристически района, особено след 2009 г., е в пъти по-голям, отколкото в останалите райони. Това задълбочава териториалните диспропорции и дисбаланси на туристическото предлагане. Неравномерното териториално разпределение на легловата база се отразява негативно и върху целогодишната ѝ използваемост. В същото време основен принос за заетостта ѝ имат висококатегорийните места за настаняване, чиято заетост е по-висока от общата за страната – около 50% за 2016 г.

На национално ниво местата за настаняване с 1 и 2 звезди са с най-ниска годишна заетост – най-високата постигната стойност е 24%, (2016 г.), а най-ниската – 16% (2010 г.). Обектите с 3 звезди са със заетост около средната за страната – между 26% (2009 г.) и 38% (2013 г.) средногодишно. През 2016 г. постигат 37% заетост.

Данните за броя нощувки на легло годишно показват, че в действителност заетостта е по-ниска и на национално ниво регистрира спад след 2005 г., заради нарастващата настанителна база. Към 2016 г. средната заетост на едно легло е 77 нощувки годишно общо за всички места за настаняване при 66 нощувки за 2015 г. Данните по категории са: 49 нощувки за обекти с 1 и 2 звезди (при 45 през 2015 г.), 72 за обекти с 3 звезди (при 62 през 2015 г.) и 101 за 4 и 5 звездните (при 85 през 2015 г.).

Увеличаването на броя на хотелите и на висококатегорийната леглова база през годините води до повишаване на приходите от нощувки за всички пренощуващи лица с 66% в периода 2008 - 2016 г.

Данните от анализа на НСУРТБ показват, че към 2016 г., предпочитанията на българите са предимно към обекти с 3 и по-малко звезди, докато на чужденците – към висококатегорийните.

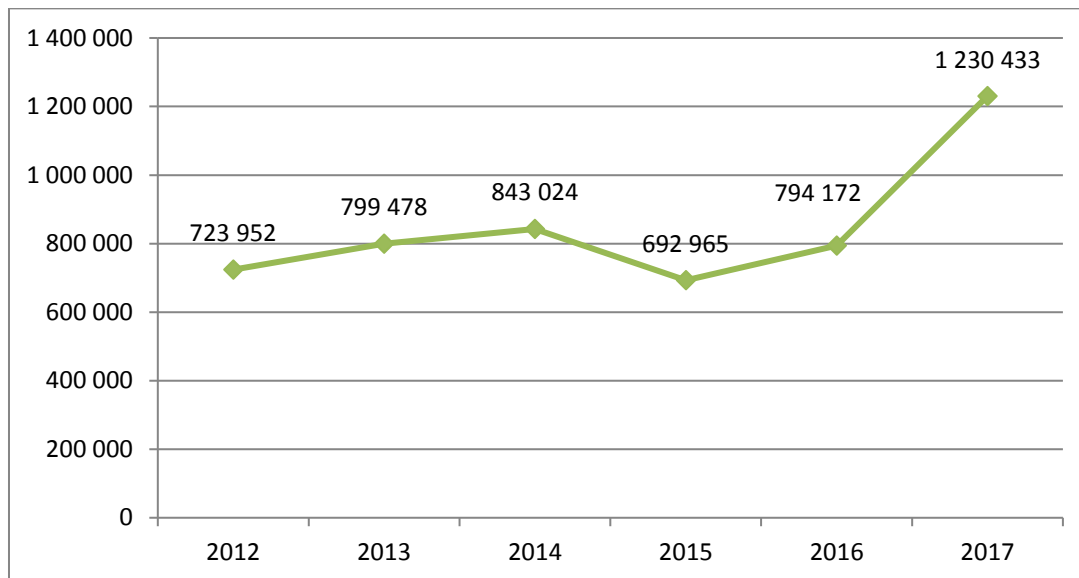
По отношение на пренощуващите лица по туристически райони, за „Рило-Пирински“ се отчита доминация на българския пазарен сегмент, но и значителен брой чужденци в сравнение с някои други райони. По-детайлен преглед обаче показва, че чужденците посещават предимно района на Банско през зимните месеци. Като цяло над 80% от нощувките, направени от чужденци в България са в двата района по Черноморието. Това се дължи най-вече на целите за посещения от чуждестранни туристи в страната – 62% за почивка и ваканция, 17% за бизнес, 8% за гостуване (по данни за 2016 г.).

В същото време, според Проучвания на чуждестранните посетители в България и пътуванията на българите в страната, 2009-2010 г., чуждестранните туристи са по-активни от българите - те комбинират преживяванията (делът на съчеталите два и повече вида туризъм варира от 45-48% през есента и пролетта, 55-58% през лятото, до 66% през зимата). През активните сезони се наблюдават съчетания от типа „масов – специализиран туризъм”, а през неактивните – комбинации от два специализирани вида туризъм. Най-

често срещаното съчетание (което е и съчетанието с най-голям потенциал) е това между културен и друг вид туризъм.

Другата важна тенденция на национално и регионално ниво е устойчивото намаление в средната продължителност на престоя (брой нощувки) за чужденците – от средно 7 през 2001 г. до по-малко от 5 през 2016 г. Този спад следва световната тенденция към редуциране престоя за сметка на броя на пътуванията. При българските туристи продължителността на престоя се намира в границите между 2.1 – 2.4 нощувки.

Като цяло разходите на туристите, респективно приходите в сферата на туризма, имат тенденция към увеличаване. Единствено през 2015 г. се отчита спад, който обаче е преодолян още в следващата 2016 г.

Фигура 1. Разходи за туристически пътувания

2. АНАЛИТИЧНА ЧАСТ

2.1. КОНТЕКСТ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ГЪРМЕН

Очертаването на контекста, в който се изготвя настоящата програма за развитие на туризма позволява разработването на качествена и целесъобразна стратегическа част, която съответства на местни потребности и дадености. През последните години за територията на община Гърмен са направени редица подробни социално-икономически проучвания. Информацията от тях е използвана в настоящата подточка, тъй като предметът на една програма за развитие на туризма не е да прави подробен социален, пространствен, икономически или друг вид анализ, а да се фокусира именно върху туристическите дейности в общината.

Основните документи, които се използват за вторични източници на информация са общински план за развитие на община Гърмен за периода 2014-2020 година, както и направено маркетингово проучване на туристическото развитие на община Гърмен и туристическите дестинации на нейната територия, изготвено в рамките на проект „Инициатива за подобряване на капацитета и достъпа на туристически дестинации в трансграничния район“, с акроним „Дестинации за всички“, финансиран чрез Програмата за трансгранично сътрудничество *INTERREG V-A “Greece-Bulgaria” 2014-2020*. Част от изводите, направени в тях, са използвани като основа за надграждане при създаването на програмата за развитие на туризма на община Гърмен.

2.1.1. Местоположение и природни дадености

Местоположение

Община Гърмен се намира в Югозападен район на планиране и е разположена в югоизточната част на област Благоевград. Граничи с общините Сатовча, Банско, Хаджидимово, Гоце Делчев и Сърница и е една от съставните общини на област Благоевград. Село Гърмен е разположено в планински район и е административен център на общината.

Общинският център отстои на около 110 км от областния център – гр. Благоевград, на около 160 км от гр. Пловдив, на 50 км от курорта Банско, на около 200 км. от столицата – София и на около 25 км от границата с Гърция (през ГКПП Илинден - Ексохи).

Разположението на общината и нейните природни дадености и антропогенно наследство я правят привлекателна за широк спектър от целеви групи за туризъм – както за такива, искащи да посетят общината, така и за отправна точки към съседните туристически дестинации по долината на р. Места и планините Рила, Пирин и Родопи.

Разположените в близост курорти Банско и Добринище, известни със ски-пистите си, наличието на лековити минерални изори в курорт „Огняновски минерални бани“, архитектурни резервати в лицето на селата Ковачевица и Лещен, природни забележителности в с. Долно Дряново и мащабни останки от минали периоди – Никополис

ад Нестум, позволяват на общината да бъде оживен туристически център през цялата година.

Релеф

Територията на общината, обхваща части от долината на река Места, от рида Дъбраш в Западните Родопи и Гоцеделчевското поле. Релефът е предимно планински и полупланински, който преминава в хълмист в югозападната част на общината. Средната надморска височина е 1164 м., а вертикалното разчленение - 270 м. Най-висока точка е връх Беслет – 1938 м, а най-ниска – река Места – 500 м.

Климат

Община Гърмен се намира на границата на умереноконтиненталния и преходно-средиземноморския климатичен пояс. Очертани са два климатични района:

- Климатичният район по поречието на река Места се намира под **средиземноморско влияние**. Средната годишна температура за ниските части на района е 11° С, а за високите части – 8,5° С. Валежите са между 620 и 780 мм, от които около 28% от валежните суми падат през зимата. Въпреки че е с ясно изразен характер зимата е по-мека от средното за страната. Лятото е топло, слънчево и сухо за ниските надморски височини и умерено топло в по-високите части на района. Средната юлска температура в по-ниската част е 21,5° С, а за високите части – 18,5°С. Характерни за летния сезон са засушаванията, в резултат на които сумата на валежите се променя в широки граници от 13 до 155 mm.

Планинският климатичен район обхваща по-голямата част от общината и неговото влияние се определя от надморската височина и релефа на терена. Въпреки това и в най-студения месец от годината (януари) в най-ниските части на терена средномесечната температура е сравнително висока – минус 2° С. Пролетта в планинския климатичен район настъпва със закъснение в сравнение с низините. Лятото в тези зони е относително по-хладно, със средна месечна температура през месец юли 18° С, а за високите части – 10,5° С. Съответно в тези зони е по-ниска и средната абсолютна максимална температура, която за ниската част е 32° С, а за високата – 23° С. За разлика от пролетта, есента е по-суха и с повече безоблачни дни.

Повърхностни и минерални води

Водните ресурси на общината са представени от реките Места, Канина, Вищерица и Върбица, заедно с техните притоци. Те имат снежно-дъждовен режим на подхранване и максимално пролетно пълноводие. Повечето от тях, въпреки променливия си дебит, са с постоянен воден отток.

В землището на село Огняново по поречието на река Канина се намират редица минерални извора. Температурата на водата варира от 39 до 43 градуса. Общият дебит на находището е над 25 л/сек. Почти всички извори са с аналогичен химичен състав - хидрокарбонатно–сулфатни и калциево - натриеви с минерализация от 0.23 до 0.28 гр/л. Характерно за тези води е повишеното съдържание на флуор - от 3,5 до 4.5 мг/л. Благодарение на този

природен ресурс местата за настаняване в село Огняново и околностите са заети почти целогодишно. Следва да се отбележи, че този ресурс все още не се използва пълноценно.

Растителност и животински свят

Флората на община Гърмен е част от Гоцеделчевската котловина, с долината на река Места и преобладаваща южна флора, докато в рида Дъбраш преобладават ценни горски екосистеми от бореална флора. На 700 м н.в. преобладават дъбовите гори. Най-широко разпространени са формациите на благуна, косматия дъб, виргилиевия дъб и често срещаните смесени гори от благун и цер, а в най-ниските части край реките, проникват редица средиземноморски видове като пърнар, източен чинар, местенски дъб и други. На надморска височина от 700 до 1000 м. виреят горунът и обикновеният габър, с частично участие на воден габър, черен бор, обикновен кестен, келявият габър, лещката, люлякът и редица тревни съобщества. Над 1000-1300 м н.в. господства обикновеният бук, който на места формира смесени гори с бялата ела и обикновената ела, с участие на воден габър, черен бор, бреза и трепетлика. Над 1300-1500 м н.в. е представен белия бор и по-малко смърча, на места с участие на бреза, трепетлика, ела и черен бор, а по билото широко разпространени са сибирската хвойна, черната и червената боровинки. В малка зона около връх Беслет се среща сибирска хвойна, черна, червена и синя боровинка. Територията е богата на билки, диворастващи плодове и гъби. Обявяването на отделни горски масиви за защитени територии и голямата концентрация на редки и защитени видове растения с национална, европейска и световна значимост разкриват широки възможности за организиране на ботанически експедиции. В района се срещат множество редки и защитени видове висши растения, като: родопско омайниче (на връх Беслет), българско прозорче (край Рибново), родопска горска майка (река Места), панчичиева пищялка (река Канина), зеленоцветен напръстник (връх Беслет) и други.

Пещерната фауна, ихтиофауната и насекомите имат най-силно присъствие на територията. Специално внимание и голям туристически интерес представляват териториите, определени като значими пеперудени местообитания, в районите на Западните Родопи и Пирин. От бозайниците по-специален туристически интерес представляват дивата свиня, благородният елен, еленът-лопатар, сърната, муфлонът (аклиматизиран вид, нетрадиционен за района), вълкът, мечката и др. Разпространени са също лисицата, заекът, бялката, невестулката, дивата котка, язовецът, таралежът и видрата. Особено важно място заемат прилепите, между които бехщайнов нощник, средиземноморски подковонос, широкоух прилеп и др. Почти всички от гореизброените видове имат висок природозащитен статус, а вълкът, кафявата мечка, видрата и прилепите са световно защитени.

Орнитофауната на района е изключително богата, като голяма част от видовете са с висока консервационна значимост. Специално внимание заслужават черният щъркел, орелът-змияр, скалният орел, белоопашатият мишелов, лещарката, глухарят, обикновеният пчелояд, черният кълвач, скалната лястовица, червенокръстата лястовица, жалобният синигер и др.

От представителите на „водния свят“ се срещат мряна, речен кефал, пъстърва, клен и др., като най-богата на риба е река Места. В дъбрашките реки Рибновска, Канина, Върбица и Бистрица разнообразието е по-малко, като се срещат главно балканска пъстърва и мряна. Два микроязовира в местността „Сухия чарк“ над село Ковачевица са изкуствено зарибени със сивен, балканска пъстърва и американска пъстърва.

Богатството на ценни видове и местообитания в района е голямо и възможностите за **природосъобразните форми на туризъм са практически неограничени** – както пешеходни, конни и велотурове, джип и фотосафари за наблюдение на скални феномени, редки растения и животни, така и по-специализирани ботанически, орнитоложки, хироптероложки, ентомоложки и други видове научни експедиции.

2.1.2. Социално-икономическа и демографска среда

Демографска характеристика и тенденции

Населението на община Гърмен по данни от последното преброяване е 14 981 д., а към 31.12.2017 г. – 14 861. Проследявайки динамиката му, през последните години, се отчита устойчивост на населението в общината.

В общината се наблюдава и положителен естествен прираст, което спомага за поддържане постоянния брой на населението.

Другата характеристика на общината е нейният мултиетнически състав. По данни от Националното преброяване през 2011 г., 65% от попълнителите, доброволния въпрос за етническа принадлежност, са маркирали, че са българска. 16% са представители на турската етническа група, 12% - на ромската и 4 – друга. Едва 3% не са отговорили на въпроса, което подчертава представителността на данните.

Социална сфера

Образователната система в община Гърмен е представена от 2 средни, 3 обединени и 3 основни училища. В някои училища последните години са оборудвани специализирани кабинети за провеждане на часове по хуманитарни науки, биология, химия и други. Както и със специализирани компютърни кабинети.

В общината функционират и 6 детски градини – в селата Гърмен, Дъбница, Дебрен, Долно Дряново, Огняново (с филиал в Горно Дряново) и Рибново (с филиал в село Осиково). Сградите на всички градини са санирани и реновирани, а в с. Дебрен предстои откриване на изцяло обновено детско заведение.

На територията на общината не функционират **здравни заведения**. Населението на община Гърмен ползва специализирана болнична помощ в съседната община Гоце Делчев (МБАЛ „Иван Скендеров“). По данни от общинския план за развитие „*регистрираните лекарски практики в общината са 8, а стоматологичните практики 7. Всички медицински кабинети са модерно оборудвани*“.

Социалните дейности на територията на община Гърмен се осъществяват посредством ЦСУ „Вяра, Надежда и Любов“, чрез защитено жилище, дневен център за възрастни хора с увреждания, домашен социален патронаж.

През последните години се отчита повишаване на **безработицата** в общината, следствие на закрити икономически дейности. Това оказва пряко влияние върху доходите на населението, които са по-ниски от средните за страната и нарастват с по-бавни темпове.

Най-голям дял от заетите е в сектора на преработващата промишленост, която е структуроопределяща за общината.

2.2. АНАЛИЗ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР И ДЕЙНОСТИТЕ СВЪРЗАНИ С НЕГО

В настоящия раздел са използвани данни, изводи и графики от направеното допълнително маркетингово проучването за туристическото развитие на община Гърмен, разработено в рамките на проекта „Дестинации за всички“. То следва да се разглежда, като допълваща и по-подробна част от настоящата програма, тъй като нейната цел е да бъде оперативен документ, позволяващ вземането на информирани решения.

2.2.1. Състояние на настанителната база на туризма в община Гърмен

Според данните на ОБЩИНА ГЪРМЕН към 2018 г. на територията на общината са регистрирани 85 обекта с общо 1698 места, които формират настанителната база. Трябва да се подчертае, че за някои от обектите няма данни за легловата база. В тези случаи е възприето допускането 1 стая = 1 легло.

Таблица 1. Брой и капацитет на настанителната база на туризма в община Гърмен

№	Вид обекти от настанителната база	Брой	Категория					Брой легла	Среден капацитет
			1*	2*	3*	4*	5*		
1	Хотели	7	2	2	3	-	-	310	44,28
2	Апартаментни хотели	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Семейни хотели	11	1	3	7	-	-	308	28,00
4	Хотелски комплекс	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Къщи за гости	64	25	11	28	-	-	1042	16,28
6	Вили	-	-	-	-	-	-	-	-
7	Почивни станции	-	-	-	-	-	-	-	-
8	Хижи	-	-	-	-	-	-	-	-
9	Пансиони	-	-	-	-	-	-	-	-
10	Самостоятелни стаи	3	2	1				38	12,67
ОБЩО		85	30	17	38	0	0	1698	19,97

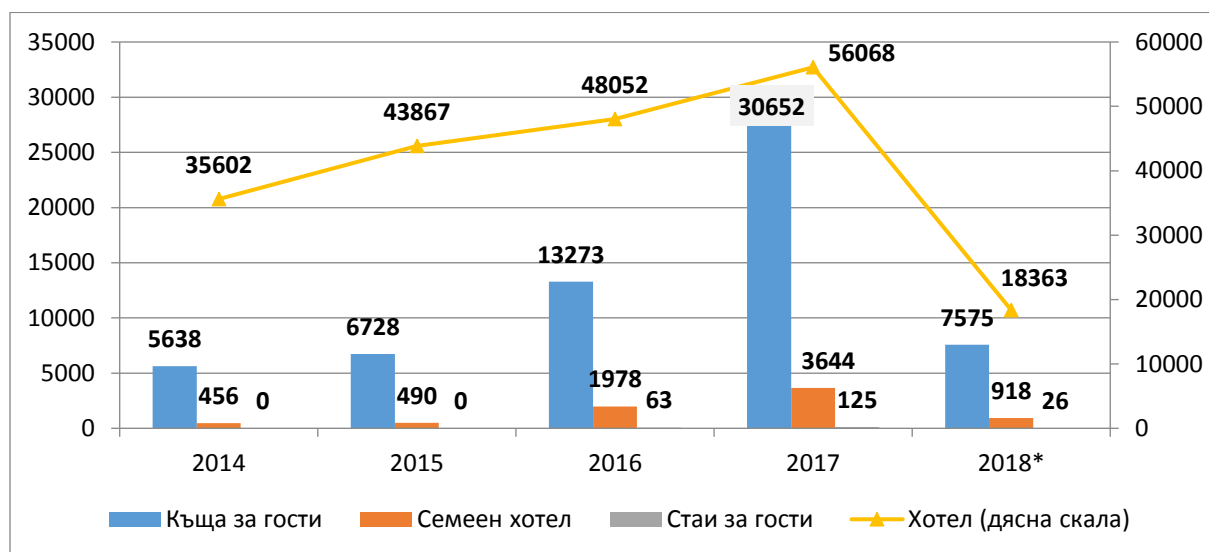
Източник: Национален туристически регистър и регистър на хижите на БТС – м. октомври 2018 г, община Гърмен

Най-голям дял от местата за настаняване представляват къщите за гости – 64 бр.(75%). На следващо място са семейните хотели – 11 бр. (13%) и хотелите – 7 бр. (8%). Къщите за гости осигуряват и над половината легла за настаняване в общината (62%), което е над два пъти от легловата база в хотелите – 28%.

Това разпределение подчертава, че в общината има изключителен **потенциал** за развитие на **селски туризъм и индивидуалното обслужване**, което може да се предостави в къщите за гости. Освен това голяма част от туристите, все по-често искат да се чувстват като у дома си, когато са на екскурзия някъде. А това чувство може да се създаде много по-лесно в къщите за гости, отколкото в хотелите

Едновременно с това хотелите са необходими, за да се развива и **СПА туризма** в общината, тъй като минералните извори в курорт „Огняновски минерални бани“ създават подобна предпоставка.

Анализирайки отчетите, подавани от икономическите оператори, на местата за настаняване във връзка с туристическата такса, която заплащат, се налага изводът, че хотелите все още са предпочитаното място за нощувка на посетителите в общината. Малкият им брой в същото време не може да отговори на търсенето и в голяма част от годината се наблюдава недостиг на свободни стаи.

Фигура 2. Брой пренощували лица по вид на мястото на настаняване за периода 2014-2018

Източник: по данни на Община Гърмен

* Забележка: данните за 2018 г. обхващат само периода януари-април.

Категоризацията на местата за настаняване на територията на община Гърмен обхваща само интервала от 1 до 3 звезди, като най-ниската и най-високата категория са почти равномерно представени. Останалата, близо една четвърт (23%), са в категорията „две звезди“.

Местата за настаняване в община Гърмен са фокусирани пространствено предимно в курорт „Огняновски минерални бани“ (28 бр.). Следващите населени места предлагащи

настанителни услуги са в селата Ковачевица и Марчево (14 бр. и 12 бр.). Лещен, който се позиционира като автентичен курорт за практикуване на селски туризъм, има 16 места за настаняване (къщи за гости). В общинския център са позиционирани само 6 места, тип „къща за гости“. Места за настаняване има още в селата Балдево, Крушево и Скребатно.

Единствените населени места в общината, в които са локализирани хотели са село Огняново, Марчево и Лещен.

2.2.2. Състояние на системата за хранене и развлечения

Заведенията за хранене и развлечения са основна част от туристическото предлагане. Чрез тях се формират голяма част от приходите в туризма. В заведенията за хранене и развлечения по правило са ангажирани най-голям дял от трудовите ресурси, заети в туристическия бизнес. Поради това тяхната роля е изключително важна за развитието на всяка туристическа дестинация.

Информацията от маркетинговото проучване за туристическото развитие показва, че в общината са регистрирани 27 заведения за хранене и развлечения - 21 ресторанта, 2 кафе-сладкарници, 2 бара и 2 питейни заведения от други тип. Само един от ресторантите е класифициран като класически, останалите не са отнесени към определен подтип. Това е индикатор, че местните жители нямат желание и/или възможност да развият ресторантьорски дейности. Общият им капацитет е 2352 места.

Извън регистъра обаче, в общината са локализирани множество автентични ресторанти, които предлагат както традиционната българска кухня, така и традиционни напитки, включително вина от района. Част от тях са с голям капацитет и могат да обслужват по-засилен приток на туристи. Също така част от местата за настаняване притежават собствени ресторанти, в които се обслужват гостите им, а някои от тях са отворени и за „външни“ посетители.

При засилен интерес от страна на посетителите в общината, особено по празнични събития, е възможно местата в заведенията за хранене да се окажат недостатъчни, за да обслужат всички. Това не би следвало да се допуска, защото оставя у туриста неприятно чувство и той впоследствие много трудно ще се върне отново.

По отношение на категорията си, заведенията за хранене в община Гърмен се откроява доминацията на дву- и три- звездни места. Те са разпределени, както следва:

- 7 бр. – с 1 звезда
- 10 бр. - с 2 звезди
- 10 бр. – с 3 звезди

Най-голям капацитет притежава ресторантът на комплекс „Боже име“ – 300 места.

2.2.3. Условия за предоставяне на туристически услуги за хора с увреждания – достъп до туристическите съоръжения и дестинации

В рамките на проекта „Дестинации за всички“ е извършено детайлно проучване на достъпа до голяма част от атрактивните туристически обекти в общината. Използвайки данните от него може да се направи обобщението, че голяма част от обектите са недостъпни или трудно достъпни за хора с опорно-двигателни проблеми (табл. 2). Важно е да се подчертае, че част от обектите в селата Ковачевица и Лещен са непригодени за хора с проблеми в двигателния апарат, поради характера на релефа и самата настилка в тези селища – стръмни, калдъръмени улици.

По отношение на достъпа до самите дестинации, разглеждайки ги в по-широк контекст – локализацията им в населени места – всички те са достъпни. Като недостъпни могат да се определят природните атракции в общината и съоръженията, намиращи се в тях. Най-ярък пример за това са екопътеките, които трудно биха могли да бъдат пригодени за всички. Въпреки това най-известните забележителности в общината – Никополис Ад Нестум и Вековните чинари – са достъпни за всички хора. Вземайки предвид и относително лесния достъп до селата Ковачевица, Лещен и безпроблемния достъп до минералния център в общината – курорта „Огняновски минерални бани“, може да се обобщи, че в община Гърмен има значителен потенциал за привличане на туристи с проблеми в опорно-двигателната система.

Таблица 2. Достъпност на по-важните туристически обекти в община Гърмен, вкл. за хора с увреждания

име на обекта	местоположение	достъп до обекта	Достъпност, в т.ч.:		
			пригоденост на обекта за туристически посещения		
			състояние	инфраструктура за посещения	достъп за хора с увреждания
Скалното образувание „Козият камък“	на 14 км северно от село Ковачевица, в землището на с. Ковачевица	От село Ковачевица има възможност за достигане до обекта. Смесен – автобус/автомобил/велосипед и пешеходен. Не е достъпен за лица с ограничена подвижност.	добро	да	не
„Кара таш“	в землището на село Ковачевица	От село Ковачевица има възможност за достигане до обекта. Смесен – автобус/автомобил/велосипед и пешеходен. Не е достъпен за лица с ограничена подвижност.	добро	не	не
„Партизански мост“		трудно достъпен	неприложимо	не	не
„Градище“ в землището на село Долно Дряново	с. Долно Дряново	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	добро	наличен информационен център, пригоден за посещения	да
Античен римски град Никополис ад Нестум	с. Гърмен	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	добро	пригоден за туристически посещения	да

име на обекта	местоположение	Достъпност, в т.ч.:			
		достъп до обекта	пригоденост на обекта за туристически посещения		
			състояние	инфраструктура за посещения	достъп за хора с увреждания
Тракийското селище и светилище в местността „Грамадето“ около Гърмен	с. Гърмен	трудно достъпен	лошо	няма налична	не
Археологически останки от късноантична и средновековна крепост – „Свети Архангели“	на 1.06 км северно по права линия от центъра на село Дъбница	трудно достъпен	лошо	няма налична	не
Скално светилище "Каялийските скали"	В местността "Каялиецо", на 16 км по асфалтов път североизточно от центъра на с.Ковачевица , на 4 км по черен път северно-североизточно от местността "Беслет", водещ до подножието на светилището	С джип сафари/ офроуд и/или пешеходен тур с възможност за пикник. Не е достъпен за лица с ограничена подвижност.	добро	да	не

име на обекта	местоположение	Достъпност, в т.ч.:			
		достъп до обекта	пригоденост на обекта за туристически посещения		
			състояние	инфраструктура за посещения	достъп за хора с увреждания
Дълбокият каньон на река Канина в местността „Синия вир“	на около 5 км северно от архитектурния резерват „Ковачевица“ в долината на река Канина	В центъра на селото има указателна табела , с автомобил в посока към ДГС "Беслет", пътят не е в добро състояние. На около 4 км, до следващата табела, която се намира вляво от пътя, има отбивка, където може да се паркира. Маршрутът продължава по пътека в гората, която в един момент става много стръмна. За около час спускане към реката се стига до Синия вир.	задоволително	не	не
Вековни чинари в село Гърмен (музей на открито)	с. Гърмен	в урбанизирана територия - в центъра на село Гърмен; възможност за всякакъв вид достъп	добро	да	да
Резерват „Тъмната гора“ (поддържан резерват)	с. Ковачевица	Трудно достъпен. Преминаването в резервата е разрешено само по маркираните пътеки. Не е достъпен за лица с ограничена подвижност.	добро	маркирани пътеки за пешеходен туризъм	не
Лесопарк "Рай"	село Долно Дряново (преди праисторическо и тракийско светилище „Градище“)	трудно достъпен, липсва нормален достъп до парка	добро	не	не

име на обекта	местоположение	Достъпност, в т.ч.:			
		достъп до обекта	пригоденост на обекта за туристически посещения		
			състояние	инфраструктура за посещения	достъп за хора с увреждания
Канинска екопътека	<ul style="list-style-type: none"> • голям кръг: с. Ковачевица – с. Скребатно - с. Горно Дряново – с. Ковачевица, като начална /крайна/ точка може да бъде всяко едно от тях. • малък кръг: с. Горно Дряново – ждрелото и каскадата на Черна река – с. Горно Дряново 	пешеходен	лошо	екопътеката не се поддържа и на места е непроходима	не
Екопътека Ковачевица - параклис „Свети Георги“ – водопад „Буков дол“	с. Ковачевица	с високопланински автомобил (джип) / офроуд	добро	поддържана екопътека; указателни табели	не
Екопътека Ковачевица - местност „Свети Илия“	с. Ковачевица	пешеходен/ с високопланински автомобил (джип) /офроуд/ с планински велосипед. От село Ковачевица има възможност за достигане до обекта	добро	поддържана екопътека; указателни табели	не

име на обекта	местоположение	Достъпност, в т.ч.:			
		достъп до обекта	пригоденост на обекта за туристически посещения		
			състояние	инфраструктура за посещения	достъп за хора с увреждания
Пещерата „Маноилова дупка“	до с. Рибново	Недостъпна. Не се препоръчва проникване без опитен водач в пещерните галерии от неспециалисти и лица без опит в пещерното дело.	неприложимо	неприложимо	не
Пещера “Ризова дупка”	с. Ковачевица	Недостъпна. Не се препоръчва проникване без опитен водач в пещерните галерии от неспециалисти и лица без опит в пещерното дело.	неприложимо	неприложимо	не
Село Ковачевица – архитектурен резерват	с. Ковачевица	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	добро	да	да
Село Огняново – курорт „Огняновски минерални бани“	с. Огняново	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	добро	да	да
Село Лещен – като автентичен селски курорт	с. Лещен	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	добро	да	да
Музей	с. Скребатно	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	добро	да	да
Параклис "Свети Георги"	с. Ковачевица	пешеходен / с високопланински автомобил (джип) / офроуд. От село Ковачевица има възможност за достигане до обекта - отиване и връщане - 2 часа.	добро	не	не

име на обекта	местоположение	Достъпност, в т.ч.:			
		достъп до обекта	пригоденост на обекта за туристически посещения		
			състояние	инфраструктура за посещения	достъп за хора с увреждания
Параклис "Света Троица"	с. Ковачевица	пешеходен / с високопланински автомобил (джип)/ офроуд. От село Ковачевица има възможност за достигане до обекта - отиване и връщане - 2 часа и половина	добро	не	не
Църква "Свети Никола"	с. Ковачевица	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен/ офроуд (джип-сафари)	добро	да	да
Църква „Св. Георги”	с.Гърмен	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	добро	да	да
Църква "Света Парашкева"	с. Лещен	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	добро	да	да
Църква „Успение Богородично”	с. Огняново	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	добро	да	да
Църква "Св. Димитър"	с. Осиково	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	добро	да	да
Църква "Св. Димитър"	с. Балдево	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	добро	да	да
Църква "Света Параскева"	с. Скребатно	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	задоволително	да	да
Джамия	с. Долно Дряново	Автобус, автомобил, велосипед, пешеходен.	добро	да	да

2.2.4. Заинтересованите лица

При развитието на туризма в община Гърмен, както и при изготвянето на стратегическата част на настоящата програма, са взети предвид мненията на различни заинтересовани страни. Разделянето на различни типове заинтересовани страни е необходимо поради това, че всяка от тях има различни потребности. Това налага различен, понякога уникален подход и подкрепа към тях.

На базата на извършените проучвания на територията на община Гърмен могат да се открият следните групи заинтересовани лица:

- Туристи/посетители – към тази група спадат всички посетители в общината, въпреки че те могат да бъдат отделно групирани на български и чуждестранни. Още те могат да бъдат диференцирани като конвенционални (традиционни), търсещи алтернативни форми на спорт и/или отдых, туристи в добро общо състояние и такива в неравностойно положение. Това разделение може да послужи за допълнително сегментиране при създаването на маркетингова стратегия за развитие на туризма в общината. Също така служи за формулирането на по-ясни цели и мерки, насочени към определена група от заинтересовани лица, когато това е приложимо. Техните интереси могат да се обобщят в желанието да получават качествени услуги, добро обслужване, указания, когато са им необходими, „да преживеят“ почивката си.
- Собственици (управители) на местата за настаняване (хотели, къщи за гости и т.н.) – интересите им се свеждат до желанието атракциите да бъдат привлекателни за туристи, посетителят да бъде задържан колкото е възможно по-дълго в общината, реклама на вътрешния и външен пазар, подпомагане от страната на местните власти, ако е необходимо.
- Собственици (управители) на заведенията за хранене и развлечение – техните интереси донякъде съвпадат с тези на предходната група заинтересовани лица. Основната разлика е, че собствениците на заведенията имат желанието за повече посетители, а не толкова за по-дълъг престой. Също така те биха желали по-добро икономическо състояние на населението в общината, защото това също ще им носи повече приходи.
- Жители, заети в туристическия сектор (вкл. екскурзоводи и аниматори) – най-големият им интерес е „да има работа“. След това да получават справедливо заплащане за труда си. Също така, те имат интерес да притежават необходимите умения, искащи се в туристическия сектор и постоянно да поддържат компетенциите си в областта на туризма.
- Общинските власти – представителите на общинските власти желаят просперитет за населението. А що се отнася до туризма, той да заема значителна част от местната икономика. В техен интерес е атракциите и обектите да бъдат поддържани в идеално състояние за посещение, да се прави реклама на туристическия потенциал на общината с цел привличане на нови посетители.

Последното е ключово и за увеличаване на местните приходи, чрез туристическата такса, която се заплаща от местата за настаняване.

- Представители на НПО, ангажирани в туризма – въпреки че такива отсъстват на територията на общината, в бъдеще могат да се появят. Техните интереси по правило са свързани с практикуване на устойчив туризъм, който щади природата и свежда до минимум антропогенния натиск върху нея.
- Представители на туроператорите и туристическите агенции – такива няма налични на територията на общината, но техните интереси могат да се обобщят в желанието да продават различни туристически продукти, без значение тяхната локация. В този смисъл, ако в община Гърмен се предлага добър туристически продукт, всяка агенция би го включила в портфолиото си. Това би спомогнало за увеличаване на туристическия поток към общината.

2.2.5. Резултати от проучване сред бизнеса, неправителствения сектор и публичния сектор, както и сред посетители и граждани *относно проблемите и перспективите за развитие на туристическия сектор*

За целите на изготвяне на настоящата стратегия беше проведено допитване до бизнеса, неправителствения сектор и публичния сектор, както и посетители и граждани за това как те виждат моментното ѝ състояние и бъдещо развитие в сферата на туризма. Проучването се проведе в периода 16.05 – 10.06.2018 г., чрез две отделни анкетни карти с обхванати следните основни групи респонденти:

- **туристи**, посетили дестинацията с цел краткотрайни посещения на конкретни туристически обекти и/ или отседнали в местата за настаняване, жители на Община Гърмен – **общо 47 респондента, участвали в проучването.**
- **доставчиците на туристически услуги и икономически оператори от сектори, свързани с туризма** – екскурзоводи, туроператори (агенции и агенти), хотелиери, ресторантьори и др. – **общо 23 респондента, участвали в проучването.**

Доклад от анкетното проучване е представен като Приложение 1 към настоящата Туристическа програма. Основните изводи, формирани в резултат на анализа на получените отговори от респондентите включват:

Цел на туристическите посещения и продължителност на престоя

Данните от проучванията показват, че към момента Община Гърмен е дестинация предимно за СПА/ балнеотуризм и семейна почивка. Положителен факт от проучванията е, че посещенията на културно-историческите и природните обекти се нареждат на трето място по важност, което е показателно за потенциала за развитие на тези туристически сегменти. Към момента преобладават туристически посещения с продължителност 2-3 дни.

Интерес за туристите представляват не само СПА почивките, но и комбинирането на посещенията с други видове туризъм, насочени към природни и културно-исторически

обекти. Това предполага ангажиране на местната власт в мерки по развитие и подобряване на природни и културно-исторически обекти.

Предпочитанията на туристите според възрастовия им профил и подредени по брой отговори са:

- ✓ на възраст до 25 г.:
 - СПА/ балнеотуризм
 - посещения на културно-исторически обекти;
- ✓ на възраст 26 - 35 г.:
 - СПА/ балнеотуризм
 - семейна почивка
 - посещения на културно-исторически обекти;
- ✓ на възраст 36 - 45 г.:
 - семейна почивка;
 - посещения на културно-исторически обекти;
 - бизнес пътуване
- ✓ на възраст 46 - 65 г.:
 - СПА/ балнеотуризм и посещения на културно-исторически и природни обекти;
 - семейна почивка;
 - всички останали, с изключение на бизнес пътувания

Предпочитанията при туристическите посещения на туристите с висше образование (бакалавър и магистър) включват на първо място семейна почивка, следвана от СПА туризм и посещения на културно-исторически обекти.

Предпочитанията на лицата с полувисше и средно образование са основно към СПА туризма.

Критерии при избора на туристическа дестинация

Естествената околна среда/ природата са основен решаващ фактор при избора на дестинация и за двете основни целеви групи (туристи и жители на Община Гърмен и представители на сектори, свързани с туризма).

Приоритизация на факторите от респондентите на свързани с туризма сектори:

- естествена околна среда/ природа – 50 %
- културно-исторически забележителности – 20 %
- местна кухня – 15 %
- настаняване и инфраструктура – 13 %

Приоритизация на факторите от туристите и жителите на Община Гърмен:

- естествена околна среда/ природа – 35 %
- културно-исторически забележителности – 22 %
- настаняване и инфраструктура – 19 %
- местна кухня – 12 %

Важен извод от мнението на всички респонденти е, че природата и културно-историческите забележителности са това, което може да привлече туристи и програмата за развитието на туризма трябва да включва целенасочени мерки към природните и културно-исторически забележителности. Те притежават висок потенциал за осигуряване на важно място на туризма в местната икономика.

Допълнителни услуги, от които се интересуват туристите

Обиколката с екскурзовод е това, което търсят туристи според хотелиерите, ресторантьорите и останалите представители на секторите, свързани с туризма, участвали в проучването. На следващо място тази целева група поставя закупуването на сувенири, като туристите пък посочват тази допълнителна услуга на първо място при техните туристически посещения, а обиколката с екскурзовод на второ място по търсене. Част от туристите посочват, че не са използвали допълнителни туристически услуги, защото обектът не е предлагал такива. Това е основание за прилагане на целенасочени мерки към развитие на допълнителните/ съпътстващи туристически услуги, които са фактор при избора на туристическа дестинация на голяма част от туристите.

Туристите и жителите на Община Гърмен посочват желаните следни допълнителни/развлекателни туристически дейности, които биха искали да бъдат част от следващата им почивка:

- ✓ исторически и природни дадености - средна оценка 10;
- ✓ балнеолечение - средна оценка 8,67;
- ✓ пешеходен туризъм/ еко-пътеки - средна оценка 8,50;
- ✓ планинско катерене - средна оценка 7,78;
- ✓ конна езда - средна оценка 6,77;
- ✓ планинско колоездене – средна оценка 6,42;
- ✓ зип лайнинг (спускане по въжена линия) - средна оценка 6,25;

Представителите на секторите, свързани с туризма оценяват приложимостта на допълнителните/ развлекателни дейности, съобразно търсенето на туристите и личните им впечатления:

- ✓ балнеолечение - средна оценка 7,67;
- ✓ пешеходен туризъм/ еко-пътеки - средна оценка 7,16;
- ✓ конна езда - средна оценка 6;
- ✓ зип лайнинг (спускане по въжена линия) - средна оценка 5,86;
- ✓ Ендуро/ АТВ/ мотокрос - средна оценка 5,5;
- ✓ планинско катерене; скачане с парашут / скайдайвинг / парасейлинг - средна оценка 5,29;
- ✓ пейнтбол и къмпингуване – средна оценка 5;
- ✓ планинско колоездене – средна оценка 4,73;

Всички гореизброени допълнителни/ развлекателни туристически услуги са получили висока средна оценка и притежават потенциал за развитие. Този тип услуги се предлагат

от частния сектор и тези, които и към момента се предлагат, биха могли да се промотират от местните власти като част от общия туристически продукт на дестинацията.

Оценка на наличната информация за дестинацията

Промотирането следва да бъде една от важните мерки на туристическата програма за развитието на Община Гърмен и те да бъдат насочени към дефицитите на информацията в: интернет страници, портали, форуми с туристическа насоченост, туроператори и агенции, както и печатни рекламни материали.

Удовлетвореност и готовност на туристите за повторно посещение на дестинацията

55 % от туристите са напълно удовлетворени от своето посещение на дестинация Гърмен, 32 % са по-скоро удовлетворени и само 13 % посочват, че не могат да преценят. 48 % от всички анкетирани туристи по-скоро отново биха посетили дестинация Гърмен, 39 % категорично биха я посетили и 13 % не могат да преценят. Колебаещите се туристи са тези между 46 и 65 годишна възраст, а при останалите възрастови групи се наблюдава превес на туристите, които категорично биха посетили дестинация Гърмен отново.

Оценка на достъпа за лица с увреждания

При планиране развитието на туризма в Община Гърмен, подобряването на достъпа до туристическите обекти (където е приложимо) за лица с увреждания следва да бъде част от мерките.

Мерки за развитие на туристическата дестинация

Мерки, които следва да залегнат в програмата за развитие на туризма на Община Гърмен, подредени по степен на важност, идентифицирани в анкетните проучвания:

- ✓ подобряване на техническата инфраструктура в общината/ пътища, улици, градска среда
- ✓ разнообразяване на туристическите дейности, с цел привличане на различни групи туристи и промотирането/ рекламата на туристическата дестинация
- ✓ подобряване състоянието на културно-историческите и природни обекти
- ✓ подобряване на стратегическото планиране за развитие на туризма в общината
- ✓ подобряване на достъпа за хора с увреждания
- ✓ повишаване на нивото на обслужването в местата за настаняване/ за развлечения
- ✓ разширяване на настанителната база/ нови обекти за настаняване

2.3. SWOT АНАЛИЗ И ТЕСНИТЕ МЕСТА И ПЕРСПЕКТИВИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ

На базата на документалния анализ на социално-икономическото състояние в общината, проведеното допитване сред туристите, представителите на бизнеса и други заинтересовани лица, са дефинирани силните и слаби страни на общината в сферата на туризма, както и възможностите и заплахите пред нейното развитие.

SWOT анализът представлява обобщение на цялата анализирана информация и по-важните изводи от нея. Може да се каже, че той е основата за изготвянето на по-нататъшната стратегия за развитие на туризма.

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Наличие на минерални води ▪ Наличие на значими културни ценности ▪ Наличие на етнографски населени места ▪ Запазена природна среда ▪ Добра свързаност с Гърция ▪ Наличие на природни дадености и скални феномени ▪ Липса на големи замърсители на територията ▪ Добри демографски показатели ▪ Провеждане на международни фестивали ▪ Близост до утвърден зимен курорт ▪ Добри климатични условия ▪ Наличие на обичаи, храни и напитки, характерни само за този район ▪ Добра свързаност с останалите общини по поречието на р. Места ▪ Значителен брой къщи за гости 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Релеф, който затруднява достъпа до някои населени места през зимата ▪ Недостатъчен брой хотели ▪ Липса на висококатегорийни места за настаняване ▪ Липса на заведения за забавление тип „бар“ ▪ Ниско ниво на владеене на чужди езици на заетите в туристическия сектор ▪ Ниска степен на използване на съвременните технологии ▪ Липса на финансови средства за поддържане на туристическите обекти ▪ Липсват достатъчно указателни знаци, насочващи туристите към част от обектите ▪ Слабо рекламирана дестинация в чужбина ▪ Липса на алтернативни форми на достъп – ЖП, въздушен, воден ▪ Ниско ниво на достъпност до туристически атракции за хора с увреждания ▪ Липса на ясно изразен туристически бранд ▪ Ниско ниво на партньорство между заинтересованите страни при формирането на продукти за приоритетните видове туризъм ▪ Липса на целенасочена политика за представяне на Гърмен като туристическа дестинация в социалните мрежи и международните туристически портали
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Използване на нереализирания потенциал на минералните води 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Липсата на ангажираност от страна на собственици на къщи в с.

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Създаване на алтернативни туристически продукти – рафтинг, офроуд приключения, конна езда, парапланеризъм и др. ▪ Разработване на общи туристически пакети със съседните общини ▪ Продължаващ тренд за увеличаване посетителите в общината ▪ Привличане на чуждестранни туристи, предимно от Гърция и Македония ▪ Разширяване обхвата на международните фолклорни фестивали ▪ Развитие на потенциала за развитие на туризъм, основан на индивидуалните изживявания, а не на масовия групов туризъм. ▪ Развитие на нишови видове туризъм като: приключенски и екотуризъм, екстремн, фото, конен и др. ▪ Повишаване достъпа до туристически атракции чрез подобряване на информационно-указателната мрежа в общината ▪ Обособяване на туристически пешеходни и веломаршрути ▪ Създаване на информационен център, свързан с туристическите атракции. 	<p>Ковачевица и с. Лещен за тяхната поддръжка</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Липсата на средства при реализацията на мерки, насочени към туризма ▪ развитието на община Банско и Разлог като целогодишни туристически дестинации ▪ Настъпване на нова икономическа криза, което да доведе до отлив на посетители ▪ Презастрояване на туристическите населени места ▪ Задълбочаване липсата на обучени кадри в сферата на туризма, вкл. невладеенето на втори чужд език
--	---

3. СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ

3.1. ВИЗИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ГЪРМЕН

Визията за развитие на община Гърмен се съобразява с тази за цялостното бъдещо развитие на общината, дефинирана в ОПР, действащата концепция за туристическо райониране на страната, както и с изводите от анализите, направени в рамките на разработването на документа.

Визията би следвало кратко, точно и ясно да отразява желаното състояние на община Гърмен в сферата на туризма в обозримо бъдеще (2019 - 2024). Поради тази причина тя е формулирана по следния начин:

Визия:

Община Гърмен е развиваща се целогодишна туристическа дестинация, използваща своите минерални води, природни дадености и богато културно наследство.

3.2. ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ГЪРМЕН

Предизвикателствата, пред които е изправена общината за растежа на местния туризъм, както и наличния потенциал, предопределят дефинирането на няколко приоритетни области за развитие.

Приоритетна област 1: Разработване на туристическия профил на общината.

Приоритетна област 2: Насърчаване на обособяването на висококатегорийни места за настаняване.

Приоритетна област 3: Повишаване квалификацията на човешкия ресурс в сферата на туристическите борси.

Приоритетна област 4: Представяне на общината на външни и вътрешни пазари.

В рамките на тези четири приоритетни области за развитие на туризма в община Гърмен са поставени няколко цели, които следва да бъдат постигнати в значителна степен към края на периода на действие на настоящата програма. Те са изготвени на принципите на най-добрите практики, които твърдят, че целите трябва да бъдат:

- **специфични** – изготвени за конкретния случай;
- **измерими** – следва да има обективни индикатори, които да следят техния прогрес;
- **постижими** – трябва да са дефинирани, така че да има обективна възможност да се изпълнят;

- **реалистични** – да се основават на наличните ресурси и потенциали за развитие, за да не се поставят изключително амбициозни цели или обратното – лесно постижими;
- **обвързани във времето** – целите трябва да дават възможност към даден момент да бъдат изпълнени.

За развитието на туризма в община Гърмен в периода 2019-2024 г. са поставени следните цели за изпълнение:

Цел 1: Повишаване уменията на персонала, зает в сферата на туризма

Цел 2: Увеличаване дела на туризма в местната икономика

Цел 3: Създаване на условия за достъп до туристически атракции

Цел 4: Разработване на нови туристически продукти

За постигането на заложените цели в програмата е изготвен пакет от мерки, съгласно Закона за туризма, а именно:

- изграждане и поддържане на инфраструктурата, обслужваща туризма на територията на общината, включително местните пътища до туристически обекти;
- изграждане и функциониране на туристически информационни центрове и организация на информационното обслужване на туристите;
- изграждане и поддържане на туристически обекти, които са общинска собственост или за които правото за ползване и управление е предоставено на общината;
- организиране на събития и мероприятия с местно и национално значение, които допринасят за развитието на туризма;
- провеждане на проучвания, анализи и прогнози за развитието на туризма в общината;
- реклама на туристическия продукт на общината, включително участие на туристически борси и изложения;
- взаимодействие и членство на общината в туристически сдружения и в съответната организация за управление на туристическия район;
- подобряване качеството на услугите, предлагани в общинските туристически обекти.

Също така, при изготвянето на мерките, те са съобразени с ОПР на община Гърмен за периода 2014-2020 година. Всяка мярка е отнесена към конкретна цел, за да може да подпомага нейното изпълнение.

Мерки към цел 1: „Повишаване уменията на персонала, зает в сферата на туризма“

Мярка 1.1.: Предоставяне на обучения по чужди езици на безработни лица и такива, искащи да се преквалифицират. Реализацията на мярката ще отговори на нуждите от владеене на чужди езици, особено английски и гръцки, на заетите в сферата на туризма. Възможности за това дават някои от операциите на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020.

Мярка 1.2.: Подкрепа на обучения свързани с придобиване на компетенции, свързани с туристическия сектор. Този тип обучения ще спомогне за усвояването на умения за по-добра комуникация с туристите, повишаване на тяхната удовлетвореност и по-доброто им обслужване. Тук отново могат да се използват възможностите, които дават процедурите по ОПРЧР 2014-2020.

Мярка 1.3.: Обучения на местни екскурзоводи. С оглед развитие на алтернативните форми на туризъм, които включват преходи в планината, посещения на пещери и т.н., наличието на местните екскурзоводи, познаващи историята на района, „градските легенди“ и пътеките, ще бъдат надежден гид на туристите. В същото време реализацията на мярката ще допринесе за повишаване икономическото състояние на жителите на Гърмен. Тук могат да се включат и по-възрастни (местни) екскурзоводи, които да обучават по-младите на принципа на чиракуването.

Мерки към цел 2: „Увеличаване дела на туризма в местната икономика“.

Мярка 2.1.: Насърчаване изграждането на висококатегорийно място за настаняване. За привличането на по-платежоспособни туристи, както и по-претенциозни, следва да се изгради поне 1 хотел, отговарящ на стандартите за 4 (четири) звезди. Инструмент за това е активно лобиране пред инвеститори за привличането им за изграждане на хотел в общината.

Мярка 2.2.: Насърчаване и подкрепа на местното население при откриване на заведения за хранене и забавление. Една от най-големите пречки за стартиране на бизнес начинание е липсата на увереност у предприемача. Поради тази причина могат да се организират обучения по предприемачество, както и запознаване на заинтересованото население с нормативните изисквания и лицензионни режими, които трябва да изпълнят при откриването на заведение за хранене или забавление.

Мярка 2.3. Изготвяне на промоционални материали и разпространението им в местата за настаняване и туристически обекти в община Гърмен, както и съседните общини. Изготвянето на промоционални материали – флаери, филм, дипляни и други, ще позволят обрисването на единен туристически „образ“ на общината пред потенциалните туристи. Изключително важно е те да се разпространяват и в съседните общини, областния информационен център и други подходящи места. Това ще даде възможност на повече хора да се запознаят с алтернативите за отдых и туризъм в общината.

Мерки към цел 3: „Създаване на условия за достъп до туристически атракции“.

Мярка 3.1.: Изготвяне и поставяне на указателни табели, указващи достъпа до важните туристически атракции, включително местата за настаняване. Поставянето на указателни табели на ключови места в общината ще помогне на туристите да се ориентират по-лесно в достигането си до мястото за настаняване, което са резервирани и/или до туристически атракции.

Мярка 3.2.: Ежегодна поддръжка на наличната туристическа инфраструктура, включително пътната мрежа. Постоянна мярка, която цели отделянето на необходимите средства за поддръжка на пътната мрежа

Мярка 3.3.: Изграждане на горски пътица за достъп на туристи до зони за отдих и разходка и до трудно достъпни горски терени. Мярката съответства на заложения в ОПР на община Гърмен проект за сходни дейности. Реализацията ѝ ще осигури безопасен достъп на туристите, предпочитащи използването на горски пътеки.

Мярка 3.4.: Възстановяване на ТИЦ (туристическо-информационен център). Туристическите центрове често са отправната точка на всеки турист, който няма предварително подготвена програма. Липсата на такива към момента е пречка за по-доброто насочване на туристите към отделни обекти или маршрути в общината.

Мярка 3.5.: Изграждане на веломрежа за посетителите. Мярката отговаря на стремежа в общината да се предлагат алтернативни форми както за предвижване, така и за туризъм.

Мярка 3.6.: Изграждане на рампи за хора в неравностойно положение за достъп до обектите. Реализацията на мярката ще спомогне за повишаване на посетителите в туристическите обекти, които в момента не са пригодени за достъп на хора в неравностойно положение. Тя е в съзвучие и със стремежа за разширяване на типовете туристи, които посещават общината.

Мярка 3.7.: Събиране и публикуване на информация за обектите в официалната интернет страница на общината, както и в специализираните електронни страници. Богатството от атрактивни обекти за туризъм следва да бъдат ясно „предложени“ на широката публика. Информацията за тях следва да включва снимки, текст, местоположение и други подходящи данни.

Мерки към цел 4: „Разработване на нови туристически продукти“.

Мярка 4.1.: Разработване на тематични туристически маршрути – вело, пешеходни, приключенски, конни и др. Мярката кореспондира с М 2.3.1 от ОПР на община Гърмен, както и с дефинирания в него проект „Развитие на разнообразен туризъм в община Гърмен“. Обособяването на маршрути ще даде възможност на туристите да се насладят на даденостите на общината по един структуриран начин, който да им помогне за по-трайно запазване на спомените, желанието да ги посетят отново и да ги препоръчат на близки и познати.

Мярка 4.2.: Проучвания на археологически и исторически обекти със значителен потенциал за генериране на интерес. Прилагането на мярката допринася за оценка на значимостта на непроучени обекти и такива, за които проучванията са спрели на даден етап и не са продължени. Това ще даде възможност за включване на нови обекти в туристическото портфолио на общината.

Мярка 4.3.: Учредяване и организиране на международен фестивал, свързан с бита и културата в общината. Мярката е отражение на потенциала, който има в общината за показването на традиционен бит и култура, включително храни и напитки. Събирането на всичко това в рамките на един фестивал ще привлече туристи, чиято цел е опознаване на различните нрави и обичаи.

Мярка 4.4.: Включване на общината в новосъздадената Организация за управление на Рило-Пирински туристически район. Изготвеното туристическо деление на България и позиционирането на община Гърмен в Рило-Пиринския район задължава членуването на общината в новосъздадената организация за управлението му.

3.3. ФИНАНСОВА РАМКА И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ

Мярка	Индикативна стойност	Източник на финансиране	Връзка с ОПР	Партньорска структура
Мярка 1.1.: Предоставяне на обучения по чужди езици на безработни лица и такива, искащи да се преквалифицират.	15 000	ОПРЧР; Общински бюджет	М 5.1.1.	
Мярка 1.2.: Подкрепа на обучения, свързани с придобиване на компетенции, свързани с туристическия сектор.	15 000	ОПРЧР; Общински бюджет	М 4.3.1.	
Мярка 1.3.: Обучения на местни екскурзоводи.	8 000	Общински бюджет	М 4.3.1.	
Мярка 2.1.: Насърчаване изграждането на висококатегорийно място за настаняване.	-	Частни средства		Частен инвеститор
Мярка 2.2.: Насърчаване и подкрепа на местното население при откриване на заведения за хранене и забавление.	10 000	Общински бюджет; ОПРЧР	М 3.2.2.	Обучителни центрове; НПО
Мярка 2.3. Изготвяне на промоционални материали и разпространението им в местата за настаняване и туристически обекти в община Гърмен, както и съседните общини.	20 000	Общински бюджет; Програми за ТГС	М 2.3.1.	
Мярка 3.1.: Изготвяне и поставяне на указателни табели, указващи достъпа до по-важните туристически атракции, включително местата за настаняване.	15 000	Програми за ТГС		Собственици/Управители на места за настаняване
Мярка 3.2.: Ежегодна поддръжка на наличната туристическа инфраструктура, включително пътната мрежа.	15 000 000	Общински бюджет	М 1.1.1.	

Мярка 3.3. Изграждане на горски пътища за достъп на туристи до зони за отдых и разходка и до трудно достъпни горски терени.	120 000	Общински бюджет; горско стопанство	М 2.2.3.	Горско стопанство
Мярка 3.4.: Възстановяване на ТИЦ (туристическо-информационен център) в с. Огняново.	250 000	Общински бюджет	Мярка 2.3.1	
Мярка 3.5.: Изграждане на вело mreжа за посетителите.	30 000	Общински бюджет; Програми за ТГС	Мярка 2.3.1	
Мярка 3.6.: Изграждане на рампи за хора в неравностойно положение за достъп до обектите.	50 000	Общински бюджет; частни средства		Собствениците/управителите на места за настаняване и хранене и забавление
Мярка 3.7.: Събиране и публикуване на информация за обектите в сайта на община, както и специализираните електронни страници.	27 000	Общински средства; Програми за ТГС	Мярка 2.3.1.	
Мярка 4.1.: Разработване на тематични туристически маршрути – вело, пешеходни, приключенски, конни и др.	52 000	Общински средства; Програми за ТГС	Мярка 2.3.1.	
Мярка 4.2.: Проучвания на археологически и исторически обекти със значителен потенциал за генериране на интерес.	50 000	Общински средства, донорски програми		Регионални музеи, БАН
Мярка 4.3.: Учредяване и организиране на международен фестивал, свързан с бита и културата в общината.	10 000	Общински средства		Читалища, фолклорни състави, собственици на винарски изби и/или ресторанти

Мярка 4.4.: Включване на общината в новосъздадената Организация за управление на Рило-Пирински туристически район.	1 000	Общински средства	Мярка 5.3.2.	
--	-------	-------------------	--------------	--

4. НАСОКИ ЗА РЕКЛАМА НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ ПРОДУКТ НА ОБЩИНА ГЪРМЕН

Мерките за изпълнение на програмата са посочени в предходната точка. В тази се разглеждат само най-важните насоки за популяризиране на община Гърмен като туристическа дестинация, съобразно настоящата програма, Концепцията за туристическо райониране на България и извършеното маркетингово проучване за туристическото развитие на територията.

Община Гърмен следва да насочи усилия в следните основни видове туризъм

- **Планински туризъм (всички видове – ски, пешеходен, рекреативен).** При него усилията следва да са насочени към реклама за възможностите да се практикува планински пешеходен (мотивиран основно от желанието за пешеходни преходи в планината) и рекреативен (мотивиран основно от желанието за стационарен отдых в планински селища и извънселищни курорти)
- **Религиозен и поклоннически туризъм.** Фокусът на усилията трябва да е съсредоточен към поклоннически и култов туризъм. Това са пътуванията с цел поклонение пред свети места на вярата или участие в религиозни ритуали, независимо от художествената стойност на обектите или събитията.
- **Приключенски и екотуризъм.** Общината има потенциал да предложи много атракции, свързани с приключенията (делта- и парапланеризъм, пещерен туризъм, гребане, катерене и др.). Запазената природа и наличието на територии, попадащи в НАТУРА 2000, дава възможност за приемането на посетители, чиято основна цел е да наблюдават и изучават хабитатите в естествената им среда.
- **Балнеотуризм, СПА и уелнес туризъм.** Използването на минералната вода за рехабилитация и лечение е основа за развитието на балнеотуризма. Прибавяйки към това и различни процедури за отпускане и комфорт за тялото и душата чрез етерични масла или по друг способ, е достатъчно за развитието на туризъм.
- **Културно-исторически и фестивален туризъм.** Културно-историческият туризъм е мотивиран от интереса към материалното и нематериалното наследство (музеен, археологически, културно-религиозен, етнофолклорен и др.). Фестивалният туризъм от своя страна се основава на мотива, че събитията обикновено са фиксирани и кратко продължаващи, т.е. могат да се предвидят лесно.
- **Винен туризъм.** Основната причина за него е дегустацията на вина и продукти на гроздето. Но за община Гърмен може тази концепция да бъде разширена и с допълнителни питейни и хранителни продукти.

От тези 6 групи/типове туризъм приоритетни за общината следва да са приключенския и екотуризъм, културно-историческия, фестивален и планинския туризъм.

За тази цел, след изготвянето на цялостните туристически продукти, следва те да се рекламират в специализирани сайтове и печатни медии с професионална насоченост и висок тираж. По този начин все повече нови хора ще разбират за дестинацията.

След изготвяне на рекламни материали те следва да се разпространят първо в съседните общини, след това да се разшири обхвата с Гърция и Турция. На следващ етап за участията в международни туристически изложения и панаири, на които регионът да бъде представен с всички алтернативи на конвенционалния туризъм.

5. МОНИТОРИНГ И КОНТРОЛ

5.1. ОТГОВОРНИ ОРГАНИЗАЦИИ И ПАРТНЬОРИ, В ТОВА ЧИСЛО, ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ И ЧЛЕНСТВО НА ОБЩИНАТА В ТУРИСТИЧЕСКИ СДРУЖЕНИЯ

Мониторингът и контролът по настоящата програма, съгласно действащия устройствен правилник на общината, следва да се осъществява от екип, съставен от експерти от отдел „Финансово-стопански дейности и собствени проходи“ и отдел „Програми на ЕС и териториално и селищно устройство“. Следва да се подчертае, че настоящата програма допълва действащия ОПР на община Гърмен и детайлизира неговите постановки по отношение на туризма. В този смисъл изпълнението на този документ ще допринесе за постигането на индикаторите, заложи в ОПР. При отчитане на неизпълнение за даден индикатор, следва да се приложат коригиращите действия, заложи в ОПР.

Препоръчва се да се изготвят кратки годишни доклади за напредъка на изпълнението на програмата и връзката ѝ с изпълнението на ОПР.

Партньори на общината, при изпълнението на настоящата програма, са представители на туристическия сектор (собственици/управители на места за настаняване, хранене и забавление), новоучредената Организация за развитието на Рило-Пирински туристически район, както и НПО в областта на туризма, екстремните спорове и др.

5.2. ВРЕМЕВИ ГРАФИК ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА МЕРКИТЕ

Мярка	Индикативна стойност	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Мярка 1.1.: Предоставяне на обучения по чужди езици на безработни лица и такива, искащи да се преквалифицират.	15 000						
Мярка 1.2.: Подкрепа на обучения, свързани с придобиване на компетенции, свързани с туристическия сектор.	15 000						
Мярка 1.3.: Обучения на местни екскурзоводи.	8 000						
Мярка 2.1.: Насърчаване изграждането на висококатегорийно място за настаняване.	-						
Мярка 2.2.: Насърчаване и подкрепа на местното население при откриване на заведения за хранене и забавление.	10 000						
Мярка 2.3. Изготвяне на промоционални материали и разпространението им в местата за настаняване и туристически обекти в община Гърмен, както и съседните общини.	20 000						
Мярка 3.1.: Изготвяне и поставяне на указателни табели, указващи достъпа до по-важните туристически атракции, включително местата за настаняване.	15 000						
Мярка 3.2.: Ежегодна поддръжка на наличната туристическа инфраструктура, включително пътната мрежа.	15 000 000						
Мярка 3.3. Изграждане на горски пътища за достъп на туристи до зони за отдих и разходка и до трудно достъпни горски терени.	120 000						
Мярка 3.4.: Възстановяване на ТИЦ (туристическо-информационен център) в с. Огняново.	250 000						
Мярка 3.5.: Изграждане на веломрежа за посетителите.	30 000						
Мярка 3.6.: Изграждане на рампи за хора в неравностойно положение за достъп до обектите.	50 000						
Мярка 3.7.: Събиране и публикуване на информация за обектите в официалната интернет страница на общината, както и в специализираните електронни страници.	27 000						

Мярка	Индикативна стойност	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Мярка 4.1.: Разработване на тематични туристически маршрути – вело, пешеходни, приключенски, конни и др.	52 000						
Мярка 4.2.: Проучвания на археологически и исторически обекти със значителен потенциал за генериране на интерес.	50 000						
Мярка 4.3.: Учредяване и организиране на международен фестивал, свързан с бита и културата в общината.	10 000						
Мярка 4.4.: Включване на общината в новосъздадената Организация за управление на Рило-Пирински туристически район.	1 000						

6. ПРИЛОЖЕНИЯ КЪМ ТУРИСТИЧЕСКАТА ПРОГРАМА

Приложение 1: Доклад от проучване сред бизнеса, неправителствения сектор и публичния сектор, както и посетители и граждани относно проблемите и перспективите за развитие на туристическия сектор;